

Geschiedenis en economie in het leergebied?

'HET IS VOOR MIJ NOG MEER GELOOF DAN WETENSCHAP'

Hans Goudsmit is vakdidacticus economie bij het Onderwijscentrum van de VU te Amsterdam. Hij werkte jarenlang in het voortgezet onderwijs als leraar economie, geschiedenis en maatschappijleer. Goudsmit ziet zeker ingangen voor het leergebied mens en maatschappij, maar vindt dat er eerst goed onderzoek gedaan moet worden.

'Het enige echte laboratorium dat we hebben, is de geschiedenis. Wat nu heel erg in is, het doen van experimenten om allerlei economische theorieën te achterhalen, dat was toen ik begon met lesgeven nog niet erg gebruikelijk. Omdat ik naast mijn economieachtergrond ook sociaaleconomische geschiedenis heb gestudeerd, kon ik veel economische kwesties in verband brengen met het verleden. Vandaar dat je de geschiedenis als laboratorium kunt zien. Die economische blik werd veel helderder door naar de geschiedenis te kijken.'

Dus om beter te begrijpen hoe het communisme als economisch systeem werkt, plaats je het in de historische context in plaats van een hedendaagse vorm te bestuderen?

'Ja, maar daarbij geldt ook dat economie voor een groot deel psychologie is en in dat opzicht heeft het ook een belangrijk raakvlak met het vak geschiedenis. Het gaat in beide gevallen om vragen als: wat drijft mensen? Welke keuzen maken mensen en waarom? Dat laatste is volgens mij de hoofdvraag van de economie en dat zie je dus heel goed in de geschiedenis terug. In de manier waarop je die vakken aanleert zitten heel veel parallellen. Daarbij moet ik wel zeggen dat de didactiek van de geschiedenis veel verder ontwikkeld is dan die van

**'Een onderwerp al
Maar dat is ook no**

economie. Bij geschiedenis wordt veel meer didactisch onderzoek gedaan, het is ook veel breder.

Ik denk ook dat geschiedenis aan belang zou kunnen winnen door vaker die koppeling te leggen die economen altijd moeten maken: het opzetten van die economische bril.

Kijk, ik heb nooit aan leerlingen hoeven uitleggen waarom ze economie kregen en waarom het belangrijk was. Ik heb dat bij geschiedenis wel moeten doen.'

Dat is misschien ook abstracter. Met een economische bril kun je makkelijk zeggen 'De VOC gaf aandelen uit, omdat ze daarmee meer dachten te verdienen'.

'De VOC kun je heel mooi vergelijken met een NV van nu. Door dat door te trekken naar nu krijgt de VOC veel meer betekenis. Dat herkennen leerlingen dan direct en ze zien het niet als iets van heel lang geleden dat je nu niet meer hebt. Hetzelfde geldt voor Lodewijk XIV en de manier waarop hij de overheidsfinanciën regelde. Hij moest meer belastingopbrengsten krijgen, omdat hij met tekorten kampte. Dat overheidstekort speelt nu weer.'

Maar je hebt nu geen adel en geestelijkheid met voorrechten die vrijgesteld werden van belasting.

'Dat klopt. De historische context verschilt natuurlijk, maar de problemen en de keuzes die mensen maken en

moeten maken zijn wel van elke tijd. Ook toen was het zo dat een koning maar een keer zijn geld uit kon geven en ook toen was het zo dat hij daarvoor moest overleggen met een volksvertegenwoordiging. Ook Lodewijk XVI riep de Nationale Vergadering bij elkaar.'

En dan bijvoorbeeld de WIC. Die deden in slavenhandel. Dat is economisch heel goed te verklaren, maar bij geschiedenis moeten leerlingen dan leren inzien dat mensen daar toen op een andere manier tegenaan keken.

'Ja, maar bij economie is standpuntbepaling en je kunnen inleven in verschillende standpunten ook een vaardigheid die van je verwacht wordt. En ook daar zie je dat het eigenlijk hetzelfde is als bij geschiedenis. Leerlingen hebben vooraf vaak niet voldoende het idee waarover economie nu precies gaat. Ze denken vooral aan geld, een manier om snel rijk te worden. Maar dat idee van mensen moeten altijd keuzes maken zit er niet in. Dat is pas na een grondige herziening van het programma een aantal jaren geleden centraler komen te staan. Daarop zijn de kernconcepten nu veel meer afgestemd.'

Meer M&M dan wiskunde?

'Ik denk dat er op dit moment een tendens is waarbij je aan de ene kant meer richting gedragswetenschappen en psychologie gaat. Daarnaast zie je ook steeds meer boven tafel komen dat economie een menswetenschap is. Daarom past het goed in de gammahoek.

Het gaat echt over die keuzes en wat mensen drijft. Als je natuurkunde hebt, dan weet je dat als je een steen omhoog gooit, dat die naar beneden valt. Die wetmatigheid zie je dus niet bij economie. Op die manier werken die modellen echt niet.'

Maar als je bij economie leert hoe je de prijselasticiteit van de vraag moet uitrekenen, dan leer je toch juist wel door in een berekening een voorspelling te doen? Als de prijs zoveel verandert, zal de vraag naar het product zoveel veranderen.

'Nou is het mooie bij elasticiteit dat je een belangrijke voorwaarde stelt. Dat is dat alle andere factoren gelijk blijven. Wat nu het grote probleem is met economische modellen, is dat je in werkelijkheid zoveel factoren hebt, dat je er altijd wel eentje vergeet. Die man van 'Barings Bank' in Singapore was een meester in het voorspellen. Dat ging heel lang goed, totdat hij in zijn berekeningen de aardbeving in Kobe, Japan in de jaren negentig niet had meegenomen. De bank ging daarna failliet. En dat komt dus omdat het om menselijk gedrag gaat. Daar zijn zoveel variabelen op van toepassing dat het uiteindelijk niet in een model te vatten is.'

***ensioen lijkt me heel moeilijk.
er weg voor mij...'***

Over het leergebied. Heb je daar voor jezelf een beeld bij?

‘Ik vind een paar dingen belangrijk bij het leergebied. Ten eerste moeten we ons gaan bezighouden met de vraag: wat verwachten we nu eigenlijk van de leerling die les heeft gehad in een leergebied? Bovendien moeten we onderzoek doen of dit eigenlijk wel is wat we willen. Tot nu toe is in mijn ogen vakoverstijging meer een kwestie van een geloof dan van een wetenschap. Ook moet je stilstaan bij je doelstelling van onderwijs. Kijk, je wilt leerlingen iets meegeven waarmee zij zichzelf kunnen redden in drie rollen: de rol van de consument, als onderdeel van de producent en als burger. Het is voor mij nog maar de vraag of dat door die vakkenintegratie wordt gestimuleerd. Niet omdat ik negatief wil doen, maar ik weet het gewoon niet.’

Hebben jullie dan veel contact met de tweedegraads opleiding? In het tweedegraads gebied wordt inmiddels veel met mens en maatschappij gewerkt.

‘We hebben laatst een miniconferentie gehad om te zien wat er in het tweedegraads gebied gebeurt. Daar kreeg ik de indruk dat je op de meeste opleidingen aan de ene kant die leergebieden in ontwikkeling ziet, maar aan de andere kant ook de traditionele vakken. Volgens mij hinkt men daar dus ook nog heel erg op twee gedachten. Het is nog erg zoeken allemaal en er is ook nog maar heel weinig materiaal over die vakkenintegratie. We komen niet veel verder dan wat je bij een van die vakoverstijgende methoden ziet: die neemt geschiedenis als leidraad. Dan kom je bij de Romeinen en dat is mooi, want dan heb je Pompeï en dan doen we meteen aardrijkskunde en vulkanisme. Tsjja, dan heb je volgens mij geen vakintegratie.

Nou moet je wel goed bedenken dat je didactisch-pedagogisch uitgangspunt in het tweedegraadsgebied echt anders is. De benadering van een leerling is anders, er zijn andere verwachtingen, andere uitgangspunten. Dat is natuurlijk heel belangrijk voor het vormgeven van vakken of leergebieden.’

Hoever kun je terug?

Met 4-hava gaan we naar het scheepvaartmuseum in Amsterdam in het kader van de VOC en de Gouden Eeuw. Wat gaan we door doen zodat beide vakken goed uit de verf komen?

‘Nogmaals: de VOC is een mooi voorbeeld. Het is de eerste NV: een groep mensen met geld en die wilde daar iets mee doen. Als we dat individueel gaan doen, wordt dat niets en als we het gezamenlijk doen, kunnen we echt iets opzetten. Dat is al een heel economische kijk.’

Maar herkennen leerlingen de NV dan ook in een modern voorbeeld?

‘Bij zo’n voorbeeld is in de economiedidactiek de briefing belangrijk. Dat betekent dat je met elkaar bespreekt wat zo’n voorbeeld nu eigenlijk betekent. Je moet samen met de leerlingen loskomen van de context, zodat je de theorie ook in andere situaties herkent. De crux is de overgang van het voorbeeld naar een concept: dat moet goed gaan. Dat kan aan de hand van nieuwe voorbeelden en die moet je dan ook weer oefenen. Pas dan gaat de theorie bij leerlingen werken. Dus als je een keer naar het museum gaat en dan alleen daar zegt dat er ook iets is dat met economie te maken heeft, werkt het natuurlijk niet.’

Is het dan voor economen niet veel makkelijker om een hedendaags bedrijf te nemen en zo de NV uit te leggen?

‘Ik denk dat daar die overgang van voorbeeld naar concept ook niet direct werkt. Je moet een begrip inslijpen en dat kan best met een historische context als uitgangspunt. Het gaat vooral over het vervolg.’

Als scholier leerde ik bij economie over de economische uitgangspunten van Keynes. Dat werd verder niet gekoppeld aan de tijd waarin hij leefde. Levert het voor leerlingen en docenten meer op als je dat wel zou doen?

‘Daar moest ik ook vaak aan denken als ik dat aan een klas uitlegde. Ik denk het uiteindelijk wel. Bijvoorbeeld: een typisch Keynesiaans begrip is de *multiplier*. Dat begrip behandel je altijd alleen in het kader van een economische recessie. Als dan de overheid een beperkt bedrag jaar na jaar in de economie pompt dan zie je dat de economie veel meer groeit dan het bedrag dat erin gestopt wordt. Het vermenigvuldigt zich. Ik heb heel lang niet goed begrepen waarom je dan ook niet leert of het omgekeerde waar is. Of als het een keer minder gaat met de economie en de overheid gaat bezuinigen, of dat dan ook zo werkt. Dat begreep ik pas toen ik meer over Keynes te weten kwam en de theorie in zijn tijd ging plaats. Hij had namelijk het probleem dat er een economische crisis was en hoe je dat moest oplossen op een niet klassieke manier, want dat zou het alleen maar erger maken. Keynes brak dus met de destijds geijkte manier van denken. Dat weet je eigenlijk alleen maar als je de historische context kent. Dus ja, het is uiteindelijk beter als docenten dat aan hun leerlingen zo kunnen uitleggen.’

Stelling: als je de maatschappelijke context van economie goed wilt begrijpen, moet je uitgaan van de

moderne tijd. Als je economische begrippen in eerdere periodes plaatst, worden het anachronismen.

'Dat is een goede vraag. Tot hoever kun of moet je teruggaan? Vandaag hadden we het op de opleiding over absolutisme. Als je dat begrip duidelijk maakt, kun je het dan ook op Robert Mugabe plakken? Ik denk het wel. Het is een begrip van een paar eeuwen oud, maar dat kun je wel op een modern voorbeeld van toepassing laten zijn. Leerlingen hebben dan immers een goed beeld bij wat absolutisme is.

Het ontstaan van middeleeuwse steden is puur een economisch principe. Namelijk: je gaat daar bij elkaar zitten waar je schaalvoordelen kan krijgen. Het economisch begrip schaalvoordelen kun je juist heel goed uitleggen aan de hand van het ontstaan van een middeleeuwse stad.'

Valkuil

We hebben het tot nu toe alleen nog over algemene economie gehad. Hoe zit het eigenlijk met handelsrekenen en 'management en organisatie'?

'In de wetenschap zie je dat bedrijfseconomie en algemene economie steeds dichterbij elkaar toe komen. In de algemene economie leunen wij eigenlijk steeds meer op de micro-economie. Dat is de basis en daardoor wordt het onderscheid met bedrijfseconomie steeds minder groot. In mijn idee is het dan ook zo dat er veel meer overeenkomsten tussen M&O en economie zitten dan verschillen. En dat betekent dat je bepaalde begrippen en concepten ook historisch kunt laten zien. Overigens hebben we aardrijkskunde ook nog helemaal niet genoemd en dat sluit ook erg goed aan bij economie. Het is minstens zo waardevol om begrippen in een andere ruimtelijke context te leren kennen.'

Wat zijn nu de belangrijkste didactische aandachtspunten om tot een 'leergebieddidactiek' te komen?

'Ik zou het goed vinden als er een soort lector of hoogleraar zou komen voor die vakintegratie met een onderzoeksgroep. Het expertisecentrum heeft tot nu toe meer beschrijvend onderzoek gedaan om te kijken wat er nu allemaal is. We hebben nog niet geanalyseerd hoe dat precies uitpakt.

Ooit hebben we bij het KPC geprobeerd mens- en maatschappijconcepten te maken. De begrippen van de verschillende vakken hebben we toen geprobeerd in samenhangende concepten te vangen. Dan kwam je op een concept als 'macht' uit. Toen had ik wel het idee dat je met dit soort concepten het leergebied zou kunnen invullen. Dat hebben we toegepast op Slash 21 in Lichtenvoorde. Het is nooit goed duidelijk geworden

waarom dat geen succes is geworden. Ik weet alleen dat docenten erg ontevreden waren over die concepten en dat men het idee had dat er te weinig kennis werd opgedaan. Ik heb weleens gedacht of het misschien zo was dat men daar in de valkuil van de jaren tachtig gelopen was om alles in thema's te vatten. Dat je dan echt het idee krijgt dat Lodewijk XIV, Napoleon en Hitler op een hoop te gooien zijn, want die deden een beetje dezelfde dingen. Daar zou je meer onderzoek naar moeten doen: hoe die begrippen werken. Voor mijn gevoel heeft het uitgangspunt op die school nooit goed de kans gekregen.'

Is er een economisch begrip dat je helemaal niet aan de geschiedenis kunt koppelen?

'Wat misschien moeilijk wordt, is een begrip dat in de nieuwe concepten terug gaat komen: levensloop. Na het werkende leven heb je nog twee fases: eentje waarin je heel oud bent en nog maar weinig kan en daarvoor ben je al wel met pensioen, maar kun je nog van alles. Dat is echt een verschil met vroeger. Dan kun je de geschiedenis dus niet gebruiken om de parallellen te laten zien, maar eerder de verschillen. Een onderwerp als pensioen lijkt me heel moeilijk. Maar dat is ook nog ver weg voor mij...'

'Menselijk gedrag is niet in een model te vatten'